

Hanna Żelubowska

Ugoda jako gatunek tekstu urzędowego

Językoznawstwo : współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze 9,
185-194

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Hanna Żełubowska
Uniwersytet Opolski

Ugoda jako gatunek tekstu urzędowego

Przedmiotem niniejszego artykułu jest określenie wyznaczników gatunkowych ugody, jednego z typów tekstów urzędowych. Ugoda w przeciwieństwie do wielu innych gatunków funkcjonujących w sferze komunikacji urzędowej, takich jak: rozprawa sądowa (Rzeszutko, 2003); rozporządzenie, ustawa, uchwała (Zieliński, 1999), podanie (Skudrzykova, 2000), konstytucja (Malinowska, 2012) itd., nie została do tej pory opisana.

Ugoda to rodzaj umowy ustnej lub pisemnej powstałej w wyniku zgody (ustaleń, porozumienia się) pomiędzy osobami posiadającymi wcześniej antagonistyczne nastawienie (konflikt, spór, różnicę zdań) na jakiś temat lub w jakiejś sprawie. Zasadniczym celem ugody jest rozwiązanie konfliktu lub zapobieżenie mu i wypracowanie rozwiązania akceptowanego przez obie (wszystkie) strony. Ustalenia treści ugody strony dokonują ustnie podczas – najczęściej kilku – spotkań. W zależności od charakteru sporu i liczby zaangażowanych osób podczas rozmów dominuje forma dialogu lub polilogu. Adwersarze dyskutują nad kolejnymi kwestiami spornymi, wszelkie poczynione przez nich ustalenia są zapisywane, a następnie porządkowane. Zwieńczeniem rozmów jest spisanie i podpisanie ugody. Ze względu na odległość niejednokrotnie dzielącą osoby chcące zawrzeć ugodę coraz powszechniej ustalenia treści ugody odbywają się przy użyciu mediów, takich jak komputer lub telefon. Bez względu na to, czy miejscem spotkania jest jedno pomieszczenie, czy wirtualna przestrzeń, powstanie ugody jest determinowane przez możliwość kontaktu pomiędzy stronami oraz jego jakość. Możliwość rozmowy, wymiany myśli, argumentowania, przekonywania itd. jest kluczowa dla powstawania ugody. Sygnalizuje to już sama nazwa gatunku, która jest hiponimem czasownika *mówić* i jest czytelnie powiązana z nazwami mówienia: ugoda – godzić się, ogłoszenie – ogłaszać, skarga – skarżyć się, ocena – oceniać (Bartmiński, Niebrzegowska-Bartmińska, 2012: 144) itd. Można postawić hipotezę, że etymologiczne korzenie nazwy gatunkowej wywodzą się z prasłowiańskiego **godъ* „coś dogodnego dla kogoś, odpowiadającego komuś”; „dogodny, odpowiedni na coś czas, odpowiednia pora”.

Uгода jest pojęciem ściśle związanym ze sferą stosowania prawa. Możliwość zawarcia ugody to alternatywa dla postępowania sądowego w prawie cywilnym, prawie rodzinnym, prawie pracy i w bardziej ograniczonym zakresie w prawie karnym, administracyjnym czy ubezpieczeń społecznych. Jej charakterystykę zawiera artykuł 917 Kodeksu cywilnego: „Przez ugodę strony czynią sobie wzajemne ustępstwa w zakresie istniejącego między nimi stosunku prawnego w tym celu, aby uchylić niepewność co do roszczeń wynikających z tego stosunku lub zapewnić ich wykonanie albo by uchylić spór istniejący lub mogący powstać”. Umowa konsensualna, którą zawierają minimum dwie strony sporu, pozwala regulować obecne i przyszłe relacje między nimi, ale wpływa także i na sytuację osób zależnych od obu lub każdej ze stron (np. dzieci, podległych pracowników). Zawierając ugodę, strony kreują nowy porządek, powołując i modyfikując istniejące pomiędzy nimi stosunki, mogą tworzyć nową rzeczywistość prawną. Zakres stosowania ugody jest niezwykle szeroki. Przedmiotem ugody może stać się każdy typ stosunku prawnego pod warunkiem dowolnego dysponowania nim przez strony. Brak możliwości dysponowania w jakimś zakresie jest tożsamy z niedopuszczalnością zawarcia ugody.

W obrocie prawnym uгода może być realizowana (podlegać działaniom, np. podpisywaniu, zatwierdzeniu) jedynie w postaci tekstu pisanego. Tekst zawierający zgodną wolę stron jest zapisywany w formie ugody przez same strony lub przez osobę, która koordynuje proces dochodzenia do porozumienia – mediatora¹, zawierana może być w obecności sędziego², nie ma także przeciwwskazań, by jej przygotowaniu lub weryfikacji towarzyszył zawodowy prawnik, np. radca prawny czy notariusz. Proces powstania ugody jest niejako dwuetapowy – dzieli się na etap ustnych ustaleń (rozmów, negocjacji) oraz na etap pisemnego formułowania tekstu ugody, który finalnie zostaje podpisany przez strony, stając się dokumentem. Tak przygotowany tekst ugody jest przedmiotem moich rozważań z perspektywy genologicznej³.

Pragmatyka ugody

Intencją komunikacyjną osób sporządzających ugodę jest rozwiązanie istniejącego konfliktu lub zapobieżenie jego powstaniu w sytuacji potencjalnie konfliktogennej. Jest nią też uściślenie i doprecyzowanie ważnych kwestii objętych wątpliwościami stron. Wszystkie te działania mają prowadzić do poprawy sytuacji podmiotów ugody w istniejącym porządku prawnym. Celem zawarcia ugody jest rozwiązanie zaistniałego problemu optymalnie dla stron sporu, wzajemne zapewnienie się przez obie strony o chęci wywiązania się z zapisów, a także zapewnienie im komfortu wykonania zobowiązania, jeżeli w ugodzie zawarto sankcję. Czynności, do jakich się zobowiązują, są przejawem chęci

¹ Bezstronna osoba zarządzająca konfliktem podczas mediacji – spotkania ze stronami mającego na celu dążenie do zawarcia ugody.

² Uгода zawarta w toku postępowania sądowego i obejmująca jego przedmiot (art. 223 Kodeksu postępowania cywilnego). Uгода zawarta podczas posiedzenia pojednawczego (art. 184–186 kodeksu postępowania cywilnego), którego celem jest doprowadzenie stron do zawarcia ugody.

³ Metodologia badań genologicznych na podstawie prac: Marii Wojtak *Gatunki prasowe*, 2004 oraz Jerzego Bartmińskiego i Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej *Tekstologia*, 2012.

zmiany obecnej sytuacji (gorszej) na lepszą, zapewniającą komfort i spokój oraz uniknięcie niechcianego stanu rzeczy w przyszłości. Celem nadawców ugody jest stworzenie dokumentu, w którym wiedza o świecie przez nich posiadana zostanie odzwierciedlona w tekście, będąc zarazem realizacją pewnej czynności prawnej. Powyższe cele wyrażane są poprzez czasowniki performatywne w 3. osobie liczby pojedynczej lub mnogiej czasu teraźniejszego: *oświadcza/ oświadczają, zobowiązuje się, ustalają, składają, określają, ustanawia, przyjmuje* itd., niekiedy z pomocą czasowników performatywnych w 3. osobie liczby pojedynczej czasu przeszłego, np. *oświadczyła, nastąpiło*; a także przy użyciu czasowników performatywnych w 3. osobie liczby pojedynczej czasu przyszłego, np.: *nastąpi, będzie ponosiła, nie będą wnosić, złoży* itp.

Podpisanie ugody przez obie strony świadczy o osiągnięciu zamierzeń komunikacyjnych nadawcy (nadawców), jest potwierdzeniem zrozumienia treści zawartej w ugodzie, ale także wypełnieniem założonego celu przekazu. Chęć zawarcia ugody oznacza de facto chęć zmiany, kształtowanie nowej sytuacji. To, co zostaje zapisane, jest realizacją ściśle określonego celu, założonego przez strony.

Relacje nadawczo-odbiorcze

Treść ugody jest formułowana przez nadawcę (nadawców, grupy nadawców), który kształtuje za jej pomocą swoje stosunki z odbiorcą (odbiorcami, grupą odbiorców), i spisywana z intencją przekazania odbiorcy swej woli oraz realizacji tej woli. W wypadku ugody rola nadawcy i odbiorcy przeplata się. Osoby wspólnie konstruują ugodę, składają i odrzucają propozycje, negocjują, poszukują nowych rozwiązań satysfakcjonujących obie strony, wzajemnie zobowiązują się do różnych czynności. Rozpoznanie intencji nadawcy oraz poprawna interpretacja treści jest więc weryfikowana ad hoc przez interlokutorów. Tekst ugody jest wynikiem długich ustaleń przebiegających w towarzystwie dużych emocji, tym większych, im więcej zależności łączy interlokutorów ze sobą oraz im bliższa i dłuższa jest ich relacja. Ze względu na trudność w przekształceniu tekstu nacechowanego emocjonalnie, formułowanego językiem potocznym na sformalizowany tekst ugody przez same strony proces jej przygotowania koordynuje zwykle osoba trzecia – niezwiązana ze stronami i ich konfliktem – mediator lub sędzia. W sytuacji gdy sporządzona ugoda nie staje się częścią złożonego procesu czynności prawnych (nie jest podstawą egzekucji, nie dotyczy czynności zbycia podziału nieruchomości itd.), a ustala np. plan naprawy relacji małżeńskiej, kwestie opieki nad starszymi rodzicami przez zwaśnione rodzeństwo itd., za jej nadawcę i odbiorcę zarazem uznaje się strony, które tworzą ją razem dla siebie wzajemnie. W sytuacji gdy ugoda dotyczy czynności, które zatwierdza lub wykonuje sędzia, notariusz, urzędnik itd., każdy z nich w związku z pełnioną rolą i kompetencjami staje się także jej odbiorcą. Organ lub instytucja jako odbiorca weryfikuje ugodę. Sprawdza, czy jest ona zrozumiała, wykonalna, czy nie łamie prawa lub nie narusza zasad współżycia społecznego, w niektórych sytuacjach wzywając strony do uzupełnienia jej treści lub zatwierdzając tylko jej część. Notariusz jako odbiorca może realizować wolę zawartą w ugodzie poprzez dokonanie danej czynności prawnej w formie aktu notarialnego.

W najprostszym założeniu nadawcą i zarazem odbiorcą jest każda z osób zawierających ugodę, jej odbiorcą wtórnym jest jednak także sąd, urząd lub inna instytucja czy organ, która tę wolę zatwierdza i/lub realizuje.

Sytuacja komunikacyjna, w jakiej znajdują się strony zawierające ugodę, to wielokrotny powtarzający się kontakt (jest to cecha wymieniana bardzo często jako najistotniejsza w procesie komunikacji – por. Awdiejew i in., 1980). Mogą to być osoby pozostające w bliskich relacjach prywatnych – małżonkowie, sąsiedzi, rodzeństwo, ale także partnerzy w interesach, konsumenci, pracownicy pozostający w wyłącznie formalnej relacji. Strony, sporządzając ugodę⁴, najczęściej starają się zachować znamiona kontaktu oficjalnego, jednak w trakcie rozmów ze względu na nacechowanie emocjonalne i tematykę poruszanych spraw staje się on przynajmniej czasowo nieoficjalny. Czynnikiem stwarzających trudności w ogólnym zaklasyfikowaniu stopnia oficjalności kontaktu, a sprzyjających jego indywidualizacji jest wiele, do najważniejszych należą: miejsce, gdzie strony zawierają ugodę; udział osób trzecich; charakter relacji łączącej strony; tematyka i zakres ustaleń; status społeczny każdej ze stron. Tekst ugody podpisanej przez strony jest zdecydowanie formą oficjalnego zwieńczenia rozmów pomiędzy adwersarzami. Jego oficjalny charakter nie budzi wątpliwości. W wypadku ugody nie ma możliwości ogólnego scharakteryzowania społecznych rang uczestników komunikacji. Możliwe jest jedynie wskazanie, że choć prawo nie wyklucza zawarcia ugody w stosunkach innych niż równorzędne pomiędzy stronami, warunkiem zawarcia skutecznej ugody satysfakcjonującej dla obu stron jest równorzędność podmiotów. Z tego powodu zapisy dotyczące zawarcia ugody regulują najobszerniej przepisy prawa cywilnego, które z założenia dotyczą równorzędnego stosunku prawnego pomiędzy stronami. Podmiot nadrzędny nie ma interesu prawnego w zawarciu ugody (czynieniu na rzecz drugiej strony ustępstw), kiedy sytuację może rozwiązać dyrektywnie. Analogicznie zawarcie ugody przez stronę podrzędną prawdopodobnie nie da jej satysfakcji psychologicznej ze względu na jednostronność zawartych w niej zobowiązań. Zawieranie ugody jest czynnością nieodłącznie związaną z poprawą sytuacji zawierających ją stron. Poprzez zawarcie ugody strony niejednokrotnie zyskują materialnie, ale najważniejsze jest uzyskanie emocjonalnego i psychicznego komfortu i zgody, nie tylko z adwersarzem, ale i z samym sobą. Postrzeganie kategorii zysku płynącego z zawarcia porozumienia uzależnione jest od indywidualnej hierarchii wartości.

Treść ugody

Ogólnie rozumianym tematem ugody jest opisanie zakresu porozumienia pomiędzy jej stronami, tym samym uchylenie sporu. Elementami koniecznymi treści ugody są: stosunek prawny, w zakresie którego ugoda jest zawierana, cel ugody polegający na uchyleniu niepewności lub sporu co do roszczeń albo zapewnieniu ich wykonania i wzajemne ustępstwa stron (Dulęba, 2012: 60). Przedmiotem ugody może stać się każdy typ stosunku prawnego pod warunkiem dowolnego dysponowania nim przez strony. Stosunek prawny to rodzaj relacji łączącej strony, której powstanie, ustanie i zmianę regulują przepisy

⁴ Chodzi tu o pierwszy etap ustaleń – ustne negocjacje treści ugody poprzedzające jej sporządzenie na piśmie.

prawa. W każdym stosunku prawnym oprócz stron można wyróżnić ich uprawnienia i obowiązki. Przedmiotem ugody są w istocie najczęściej uprawnienia w zakresie danego stosunku prawnego, a nie całe stosunki prawne ze wszystkimi prawami i obowiązkami. Ilustracją relacji stosunku prawnego do uprawnienia może być umowa kupna-sprzedaży (stosunek prawny), w ramach której możemy wyróżnić uprawnienia: do żądania zapłaty, do przekazania własności rzeczy, ewentualne roszczenie gwarancyjne itd. Przedmiotem ugody może więc być sprzedaż rzeczy, jej dzierżawa, wynajem, użyczenie itd., określone zachowanie, np. naprawa, wygłoszenie wykładu lub prawa osobiste, takie jak autorskie prawa niemajątkowe. Zakres stosowania ugody jest tak szeroki, jak zawile i wielopoziomowe są relacje międzyludzkie. Tematem ugody mogą być wszelkie sprawy obejmujące relacje międzyludzkie (stosunek prawny), co do których istnieje spór, a które adwersarze uznają za ważne, a także szereg spraw postrzeganych przez nie jako ważne, które same z siebie pozostają bez znaczenia dla porządku prawnego, np. strona zobowiązuje się do łożenia alimentów w określonej wysokości (istotny element stosunku prawnego – obowiązek alimentacyjny rodzica względem dziecka), następnie w kolejnym punkcie ugody strony ustalają, że ich dziecko będzie uczęszczało na lekcje gry na skrzypcach (element obojętny dla stosunku prawnego).

Struktura tekstu

Przepisy prawa regulują formę ugody jedynie pośrednio. Dzieje się tak w wypadku ugody sądowej wciąganej do protokołu⁵, którego budowie zostaje podporządkowana⁶. Z taką sytuacją mamy także do czynienia np. w związku z wymogiem zachowania formy aktu notarialnego, niezbędnej dla pewnych czynności prawnych. W przeważającej większości ugoda jest umową konsensualną, oświadczeniem zgodnej woli stron, którego budowa jest prosta i intuicyjna.

Uгода jest tekstem o schematycznej budowie. Jej kształt w niewielkim stopniu odbiega od standardowej umowy. Już w pierwszym kontakcie z jej tekstem zauważalny jest znormalizowany układ graficzny, który pozwala na szybkie odczytanie podstawowych informacji. Schemat tekstowy obejmuje kolejno: datę i miejsce zawarcia ugody, dane stron zawierających ugodę, treść ugody oraz podpisy. Poniżej znajduje się graficzny schemat budowy ugody składający się z ramy tekstowej (inicjalnej i finalnej części tekstu) oraz części zasadniczej.

⁵ Czynność procesowa, która bez zachowania formy procesowej nie może wywołać skutków w procesie.

⁶ Elementy, które powinien zawierać protokół, zawiera art. 158 §1 Kodeksu postępowania cywilnego. Elementy składowe ugody pozostają niezienne, zmienia się miejsce ich położenia (pomiędzy nimi pojawiają się obligatoryjne elementy innego tekstu).

Miejsce, data

UGODA

Ugoda zawarta w dniu (data) w (miejsce) przez mediatorem
(imię i nazwisko mediatora) pomiędzy:

Dane strony X

a

Dane strony Y

Strony zgodnie ustalają, co następuje:

Treść ugody

§ 1

1.

1)

§ 2

1. X i Y zgodnie oświadczają, że przeczytali treść niniejszej ugody, jest ona dla nich zrozumiała i akceptują ją w całości.

2. Ugoda została sporządzona w jednostronnych egzemplarzach.

podpis

podpis

Schemat 1. Budowa ugody (opracowanie własne)

Część inicjalna ramy tekstowej zawiera kilka obligatoryjnych elementów. Pierwszym sygnałem delimitacyjnym jest szczegółowa komparycja. Obejmuje ona datę i miejsce zawarcia porozumienia, umieszczone w prawym górnym rogu tekstu i/lub pod tytułem (często data znajduje się w obu miejscach, jeśli dzień sporządzenia ugody nie jest tożsamy z dniem jej podpisania). W wielu wypadkach pojawia się też numer lub sygnatura ułatwiająca powiązanie ugody ze sprawą (np. sądową) lub jej ewidencjonowanie. Kolejny element to nazwa gatunkowa, UGODA, umieszczana zwykle na środku, poniżej daty. Jeśli ugoda jest zawierana przed mediatorem, w części inicjalnej ramy umieszcza się również jego imię i nazwisko. Kolejny element to dane personalne stron X i Y zawierających ugode: imiona, nazwiska, adresy, numery pesel, a w przypadku osoby prawnej – jej nazwa oraz

siedziba. W wypadku wieloosobowych stron w części dotyczącej danych osobowych wylicza się osoby z jednej i drugiej strony. Czynność zawarcia ugody może także przebiegać z udziałem pełnomocników, których imiona i nazwiska oraz wykonywana profesja zostają zapisane pod nazwiskiem reprezentowanej strony. Informacje te pozwalają nie tylko zidentyfikować osoby zawierające ugody, ale także egzekwować jej zapisy, jeśli obietnice w niej zawarte nie zostaną spełnione.

Część zasadnicza ugody (segment główny) rozpoczyna zwykle sentencja: *strony oświadczają, strony zgodnie ustalają, X i Y zobowiązują się* itd. Ten element struktury tekstu zawiera zapis oświadczeń woli stron w postaci szczegółowych postanowień (ujętych w figury składniowo-tekstowe: paragrafy, ustępy czy punkty) oraz wyliczenie ustaleń zawartych przez strony. Każda osobna numerowana jednostka tekstu odpowiada kolejnemu treściowo zagadnieniu. Wymienione w tekście wątki posiadają logiczne następstwo w obrębie każdego podejmowanego w treści ugody tematu. Kolejność następujących po sobie segmentów (paragrafów, ustępów, punktów, liter itd.) wynika z ważności poruszanych przez strony zagadnień. W zależności od ilości ustaleń tekst ugody jest mniej lub bardziej rozbudowany. Zwykle jednak każda z osób zawierających ugody chce szeroko zabezpieczyć swoje interesy, rozbudowując listę uzgodnień. Na rozmiar zasadniczej części ugody wpływa bezpośrednio także temat uzgodnień stron oraz czas, jaki swoim zasięgiem obejmuje ugoda. W wypadku np. zapłaty całej kwoty zobowiązania będzie to jednorazowa czynność, inaczej rzecz się ma w sytuacji uzgadniania tzw. planu wychowawczego obejmującego najbliższe lata życia dziecka rozwodzących się rodziców. W sytuacji gdy ugoda ma wyznaczać jakiś porządek działań na długi czas, będzie ona zawierała, nawiązując do ww. przykładu, wyliczenie dni, jakie dziecko przebywa z każdym z rodziców, zasady dotyczące spędzania świąt i wakacji, uzgodnienia dotyczące organizacji ważnych wydarzeń w życiu dziecka itd. Jednak nawet bardzo obszerne ugody wykazują wysoki stopień petryfikacji całej struktury i jej składników.

Segment finalny ramy tekstowej składa się zasadniczo z trzech części składowych. Są to: informacja o odczytaniu i przyjęciu zapisów ugody, informacja o liczbie sporządzonych egzemplarzy oraz czytelne pełne podpisy stron. Alternatywnie w wypadku obecności mediatora (innych osób) także podpis mediatora (innych osób, np. pełnomocników stron).

Ugoda jako całość posiada kompozycję zamkniętą. Formalizacja stosunków międzyludzkich, rosnąca kultura prawna i wysoka liczba ludności sprawiają, że styl urzędowy, a w nim jego gatunki podlegają konwencjonalizacji i standaryzacji (Zdunkiewicz-Jedynak, 2010: 164). Schematycznej i prostej budowie towarzyszy jasno sformułowana i czytelna treść. Łatwość budowania ugody pozwala skupić się na zawieraniu w niej jednoznacznych, jasnych i czytelnych zapisów.

Styl tekstu

W aspekcie stylistycznym ugoda sytuuje się w ramach stylu urzędowego (Wojtak, 2001; por. Malinowska, 2009), który bazuje na tym, co znane i określone. Charakterystyczne dla niego jest dążenie do maksymalnej konkretyzacji i jednoznaczności. Treść zostaje

pozbawiona emocjonalnego charakteru, który nie jest pożądany w obszarze czynności prawnych. Dla gatunków urzędowych typowe są takie cechy stylowe, jak: dyrektywność, bezosobowość, precyzyjność, szablonowość (Wojtak, 2001).

Tworząc ugodę, strony dostosowują potoczne wypowiedzi z ustnej fazy mediacji do wymogów oficjalnego pisma urzędowego. Już inicjując proces zawierania ugody, interlokutorzy zdają sobie sprawę z konieczności przekształcenia wypowiedzi sformułowanych językiem potocznym na tekst pisany, który jest objęty szeregiem norm i wymogów pisma urzędowego, umieszczony w pewnej konwencji. Do głównych cech gatunku należy dążenie do precyzji i jasności. Objawia się to skrupulatnym weryfikowaniem wszelkich danych faktograficznych (np. sygnatura, seria dowodu osobistego itd.). Treść ugody zawiera terminy, kwoty, nazwiska itd. Czynności (prawne), do których zobowiązują się strony, nazywane są terminami prawniczymi, takimi jak: alimenty, nieruchomości, pozew itd. Ich obecność odsyła czytelnika do złożonego systemu norm, który został skodyfikowany.

Zgodnie z wymogiem oficjalności nie pojawiają się tu ekspresywy. Dominującymi aktami mowy są komisywy (skłaniają stronę do działania i odpowiedzialności) oraz deklaratywy (wywołują określony stan prawny za pomocą działań językowych). Przeważają dyrektywy zobowiązania i pozwolenia, co związane jest z dobrowolnym charakterem ustaleń między stronami. Osoby zawierające ugodę zobowiązują się do jakichś działań, biorą na siebie obowiązek, a nie podlegają abstrakcyjnej i bezosobowej formie nakazu czy zakazu. Często wzmocnieniem respektowania zapisów ugody jest wynikająca z przepisów prawa lub uzgodniona przez obie strony sankcja, której wykonanie może realizować sąd, egzekwować komornik sądowy. Strony powinny czuć się odpowiedzialne za ustalenia zawarte w ugodzie.

W tekście ugody używane są również konstrukcje w stronie biernej, np. *zostanie zapłacona* czy *nie będą objęte*. Wyraźnie daje się zauważyć konstytuowanie nowego porządku prawnego opartego na działaniach w teraźniejszości i przyszłości, a nie w przeszłości⁷. W zależności od sytuacji stron, ich wiedzy o świecie oraz rangi poruszanych problemów w ugodzie pojawia się stosowna liczba rzeczowników związanych z daną sferą działalności człowieka (np.: działka, zaliczka, koszt, alimenty itd.).

Uгода musi posiadać jednoznaczną treść, która zapewni osobom ją spisującym zakończenie konfliktu lub uchylenie niepewności dotyczącej istniejącego stosunku w sposób relewantny do sytuacji. Bardzo istotne jest zachowanie spójności pojęciowej, logiki i konsekwencji – koherencji. Świat tekstu jest określany przez ciągłość sensu (Beaugrande, Dressler, 1990: 88).

Uгода jest sporządzana w oparciu o normy prawne zawarte w aktach wyższego rzędu: Konstytucję, Kodeks postępowania cywilnego, Kodeks cywilny i wiele innych. Podczas redagowania ugody strony odwołują się do innych gatunków tekstów, np. pełnomocnictwa, opinii (np. biegłego) czy zaświadczenia, istotnych dla stanu faktycznego sprawy.

Każdy tekst jest określony gatunkowo – strukturze językowej tekstu zawsze można przypisać kwalifikację typologiczną (zob. Bachtin, 2007). Uгода jest tekstem całościowym, spójnym, zorganizowanym i skończonym wyrazem intencji komunikacyjnej

⁷ Szerzej o czasie w tekście urzędowym zob. Malinowska, 2007.

nadawcy (Witosz, 1997: 52). Jest rzeczywistą wypowiedzią, która powstała intencjonalnie, a intencja jest możliwa do odczytania. Tekst ugody mówi coś o czymś, odsyłając do rzeczywistości pozajęzykowej. Jest wypowiedzią o wyraźnych sygnałach delimitacyjnych. Całość ugody stanowi złożoną strukturę formalno-semantyczną wykraczającą poza linearną następną zdań.

Ugoda jest kompleksowym działaniem językowym reprezentującym styl urzędowy. Jest wynikiem pragmatycznej potrzeby zarejestrowania umowy powstałej pomiędzy stronami w ramach komunikacji publicznej. Zawarcie ugody to czynność, za pomocą której strony mogą ustalać, modyfikować, uchylać uprawnienia w ramach stosunku prawnego lub powoływać zupełnie nowy stosunek prawny. Mogą kształtować stosunki, kreować nową rzeczywistość. W szerszym aspekcie tworzenie ugody świadczy o wzroście roli sfery administracyjno-prawnej i samodzielności przejawiającej się chęcią stanowienia o sobie samym. Lepsza znajomość prawa i wyższa świadomość językowa mają bezpośrednie przełożenie na zmianę jakości życia. Coraz częstsze występowanie tego gatunku pozwala utrwalić jego wzorzec gatunkowy.

Bibliografia

- Awdziejew A., Labocha J., Rudek K., 1980: *O typologii tekstów języka mówionego*, „Polonica”, VI.
- Bachtin M., 2007: *Problem gatunków mowy*, [w:] A. Burzyńska, M. P. Markowski (red.), *Teorie literatury XX wieku. Antologia*, Kraków.
- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., 2012: *Tekstologia*, Warszawa.
- Beaugrande de R., Dressler W., 1990: *Wstęp do lingwistyki tekstu*, Warszawa.
- Dulęba D., 2012: *Ugoda w polskim prawie cywilnym*, Warszawa.
- Malinowska E., 2007: *Czas w tekście urzędowym*, „Stylistyka”, nr XVI.
- Malinowska E., 2009: *Polszczyzna urzędowa i jej warianty*, „Stylistyka”, nr XVIII.
- Malinowska E., 2012: *Konstytucja jako gatunek tekstu prawnego*, Opole.
- Rzeszutko M., 2003: *Rozprawa sądowa w świetle lingwistyki tekstu*, Lublin.
- Skudrzykowska A., 2000: *Kategoria oficjalności w tekstach pism kierowanych do urzędów (podanie współczesne)*, [w:] D. Ostaszewska (red.), *Gatunki mowy i ich ewolucja. T 1: Mowy piękno wielorakie*, Katowice.
- Witosz B., 1997: *Opis w prozie narracyjnej na tle innych odmian deskrypcji. Zagadnienia struktury tekstu*, Katowice.
- Wojtak M., 2001: *Styl urzędowy*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski*, Lublin.
- Zdunkiewicz-Jedynak D., 2010: *Wykłady ze stylistyki*, Warszawa.
- Zieliński M., 1999: *Języki prawne i prawnicze*, [w:] W. Pisarek (red.), *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, Kraków.

Abstract

Settlement agreement as an official text

The subject of this article is the definition of category criteria which determine the qualification of a settlement agreement as an official text. The text of the agreement is formalized and have a characteristic structure. The text of a settlement combines textual properties and instruments firmly set in the legal system. The article underlines the importance of relations between law and language and the necessity of cooperation between lawyers and linguists in the on-going research in the field of texts. The author approaches the subject of settlement agreement text from the perspective of pragma-linguistic text science, legal linguistics. The settlement agreement is a complete action language that represents the style of the official text.

Keywords: agreement, text, style, genre, official, mediation, sender, receiver